

UPPSATSER:
Kulturgeografiska institutionen

Nyliberal planering och hållbar stadsutveckling
En studie av hur nyliberal planering kan bidra till hållbar
stadsutveckling i Stockholms stad

Pamela Aggesund

ABSTRACT

Aggesund, P. 2016. Nyliberal planering och hållbar stadsutveckling: En studie av hur nyliberal planering kan bidra till hållbar stadsutveckling i Stockholms stad. Kulturgeografiska institutionen, *Arbetsrapportserie*, Uppsala universitet.

Den här uppsatsen redovisar en kvalitativ studie som har gjorts av nyliberal planering och hållbar stadsutveckling i Stockholms stad. Genom att studera plan- och visionsdokument utfärdade av staden är syftet med undersökningen att utreda hur nyliberal planering kan förenas med hållbar stadsutveckling. I undersökningen ingår också att utreda vad hållbar stadsutveckling faktiskt innebär utifrån olika perspektiv på hållbar utveckling, perspektiven som studeras är ekologisk modernisering, traditionell ekologi, miljörettsvetenskapen samt social hållbarhet. Resultatet av undersökningen visar att för att hållbar stadsutveckling ska vara ett resultat av nyliberal planering krävs att utvecklingen samtidigt bidrar till ekonomisk tillväxt alternativt stärker stadens konkurrenskraft. Det innebär att nyliberal planering är lättare att förena med hållbar stadsutveckling såsom det förstås inom ekologisk modernisering men också att hållbar stadsutveckling såsom det förstås inom traditionell ekologi samt social hållbarhet åtminstone till viss del kan förenas med nyliberal planering. Utifrån ett miljörettsvetenskapligt perspektiv visar sig nyliberal planering vara svårare att förena med hållbar stadsutveckling. Resultatet visar också att nyliberal planering inte på ett fullvärdigt sätt kan bidra till en hållbar stadsutveckling. För att alla aspekter inom hållbar utveckling ska tillgodoses krävs något mer än nyliberal planering.

Keywords:., hållbar stadsutveckling, stadsplanering, nyliberalism, Stockholms stad, konkurrenskraft

Handledare: Tom Mels

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Disposition	5
2. METOD OCH MATERIAL	5
2.1 Metodval: Kvalitativ textanalys	5
2.2 Empiriskt material	6
2.3 Resultatets reliabilitet	7
3. HÅLLBAR UTVECKLING	8
3.1 Den historiska framväxten av begreppet hållbar utveckling	8
3.2 Hållbar stadsutveckling utifrån olika perspektiv	8
3.4 Hållbar stadsutveckling i en nyliberal (Stockholms)kontext	11
4. NYLIBERALISM	12
4.1 Nyliberalismens förändring och utveckling	12
4.2 Stadens nyliberala uttryck	13
4.3 Nyliberal planering	13
5. NYLIBERAL PLANERING OCH STADSUTVECKLING I STOCKHOLMS STAD	15
5.1 Nyliberal planering i Stockholms översiktsplan Promenadstaden	15
5.2 Hur nyliberal planering bidrar till att uppnå Vision 2030: Ett Stockholm i världsklass	17
5.3 Nyliberal planering i Vision 2040: Ett Stockholm för alla	19
6. ANALYS AV NYLIBERAL PLANERING UTIFRÅN OLIKA PERSPEKTIV PÅ HÅLLBAR UTVECKLING	21
6.1 Nyliberal planering och hållbar stadsutveckling utifrån vilket perspektiv?	21
6.2 Avslutande reflektion: en helomfattande hållbar stadsutveckling med nyliberal planering?	24
7. SLUTSATS	25
LITTERATURFÖRTECKNING	27
Internet	28

1. INLEDNING

FN förutspår en befolkningsökning motsvarande 1,5 miljarder människor i världens städer till år 2030 vilket gör att det är av stor betydelse att framtidens städer utformas på ett sätt som inte äventyrar klimatet eller utarmar jordens resurser (UNFPA, 2016). Samtidigt måste den framtida staden också kunna försäkra sin ökade mängd medborgare om en god och för alla likvärdig levnadsstandard. En sådan hållbar stadsutveckling utmanas särskilt av att den nyliberala ideologin fått allt djupare fäste vilket innebär att nyliberala aktiviteter såsom avregleringar, privatiseringar och statliga nedskärningar blivit allt mer vanligt förekommande i världens städer. Den nyliberala praktiken anses på ett optimalt sätt fördela världens resurser men verkligheten är den att nyliberalismen har initierat såväl marknadsmisslyckanden som social polarisering och ojämlik geografisk utveckling (Brenner & Theodore, 2002, s. 352) vilket inte alls är samstämmigt med att världens medborgare försäkras om en god och för alla likvärdig levnadsstandard. Därtill har nyliberalismen också i allt större grad kommit att rättfärdiga högre konsumtionsnivåer trots en ökad medvetenhet om att jordens resurser inte är obegränsade (Cervantes, 2013).

Trots att hållbarhet är ett vagt begrepp som kan fyllas med olika mening är de flesta överrens om att framtidens städer bör utformas på ett sätt som både tillgodoser ekologiska, sociala såväl som ekonomiska aspekter av hållbar utveckling. Den nyliberala agendan har visat sig utmana alla dessa aspekter vilket gör det rimligt att ifrågasätta om det är möjligt att utveckla en hållbar stad inom en nyliberal kontext. Dessvärre är det svårt för världens städer att motsätta sig den nyliberala agendan eftersom den är invävd i de sociala relationerna städer emellan (Peck & Tickell, 2002) och därför är det nödvändigt att hitta ett sätt att få nyliberala intressen att samspela med den hållbara stadsutvecklingen. Stadsutvecklingen styrs delvis av den politiska sammansättningen i en stad men ansvaret ligger också på planerare vilka även dem är omgärdade av det nyliberala sammanhanget. Den nyliberala kontexten resulterar i allt större utsträckning i en nyliberal planering vilken förutom att tillgodose nyliberala intressen samtidigt bör se till att staden utvecklas mer hållbart. I den här uppsatsen ska studeras hur samspelet mellan nyliberal planering och hållbar stadsutveckling kan se ut.

Samspelet kommer att synliggöras med förankring i verkligheten genom att studera hur nyliberal planering och hållbar stadsutveckling förenas inom planeringen av det framtida Stockholm. Stockholm är en stad med tydliga ambitioner att utvecklas hållbart vilket gör staden till ett lämpligt studieobjekt. Staden har ansetts uppnå goda resultat inom vissa delar av området, år 2010 blev staden utsedd till Europas miljöhuvudstad (Stockholms stad, 2015a). Inom området för social hållbarhet har det funnits tydliga svagheter och därför arbetar man aktivt med att förbättra detta genom att man har tillsatt en kommission för social hållbarhet, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Kommissionen arbetar med att analysera skillnader i livsvillkor och att hitta sätt att utjämna dessa för att skapa en mer jämlik stad (Stockholms stad, 2016). Arbetet med både ekologisk och social hållbarhet visar på Stockholms tydliga ambition att utvecklas hållbart vilket gör det intressant att undersöka på vilket sätt nyliberal planering finns med och bidrar till detta i Stockholm.

Stockholm är också ett tydligt exempel på att hållbar stadsutveckling innefattar flera aspekter. Likt tidigare nämnt är hållbar stadsutveckling en sammanvägning av ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet men sammanvägningen dessa aspekter emellan är ett resultat av utifrån vilket perspektiv hållbar utveckling tolkas och förstås. Föreningen mellan nyliberal planering och hållbar stadsutveckling lär vara olika tydlig beroende på vilket perspektiv på hållbar utveckling som vägleder den framtida stadsutvecklingen och därför är det nödvändigt att i den här uppsatsen också studera hur hållbar stadsutveckling kan tolkas och förstås på olika sätt inom olika perspektiv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att utreda hur nyliberal planering kan förenas med hållbar utveckling. I detta ingår att förstå vad som avses med hållbar utveckling och om nyliberal planering kan förenas med olika perspektiv på och förståelse för hållbar utveckling. Studien tillämpas på Stockholms stad. I det följande presenteras tre frågeställningar som är vägledande för att uppfylla uppsatsens syfte:

- Hur kan nyliberal planering förenas med hållbar utveckling?
- Hur kan hållbar utveckling tolkas och förstås?
- Vilken kapacitet har olika perspektiv på hållbar utveckling att utmynna i en hållbar stadsutveckling i en nyliberal kontext?

1.2 Disposition

För att besvara uppsatsens frågeställningar ges inledningsvis en teoretisk bakgrund till begreppen hållbar utveckling och nyliberal planering. Först kommer den historiska framväxten av begreppet hållbar utveckling att beskrivas, följt av en redogörelse för fyra olika perspektiv på hållbar utveckling: ekologisk modernisering, traditionell ekologi, miljö rättviseperspektivet och social hållbarhet. I teoridelens andra avsnitt beskrivs nyliberalism samt dess förändring och utveckling följt av att stadens nyliberala uttryck och nyliberal planering beskrivs. Därefter presenteras resultatet av den empiriska undersökning som uppsatsen behandlar, hur nyliberal planering kan förenas med och bidra till hållbar utveckling i Stockholm. I ett sista analyskede är avsikten att besvara vilka perspektiv på hållbar utveckling som främst är kompatibla med nyliberal planering. Slutligen presenteras uppsatsens slutsats som ger svar på de uppställda frågeställningarna. Till att börja med ska dock metodvalet för uppsatsen avhandlas.

2. METOD OCH MATERIAL

I det följande redogörs för metodvalet som har legat till grund för den här undersökningens genomförande. Metodvalet beskriver enligt Johannessen och Tufte hur information har inhämtats från verkligheten och hur informationen sedan har behandlats och analyserats för att till slut landa i nya insikter om samhällsmässiga förhållanden och processer (Johannessen & Tufte, 2003, s. 17). De menar också att valet av metod bör anpassas till undersökningens syfte och mål för att bidra till att skapa belägg för de antaganden som görs om verkligheten (Johannessen & Tufte, 2003). Av den anledningen finns det också orsak att kritiskt reflektera kring metodvalet. Ett felaktigt metodval kan ha stor inverkan på resultatets reliabilitet, det vill säga påverka tillförlitligheten till det data som används i undersökningen. Johannessen och Tufte förklarar att reliabilitet berör vilken data som används, insamlingsätten och hur de bearbetas (Johannessen & Tufte, 2003). Som ett led i att diskutera undersökningens reliabilitet är det därför motiverat att redogöra för hur alternativa metodval hade kunnat påverka resultatet av undersökningen. En sådan kritisk diskussion följer i slutet av det här avsnittet. Till att börja med ska det faktiska metodvalet samt valet av datamaterial presenteras.

2.1 Metodval: Kvalitativ textanalys

För att besvara frågeställningarna i den här uppsatsen används en kvalitativ ansats, vilket innebär att undersökningen baseras på studier av kvalitativa data (Johannessen & Tufte, 2003). Johannessen och Tufte beskriver kvalitativ data som ”mjuk data”, vilket i regel hämtas från kortare eller längre texter som sedan bearbetas och tolkas (Johannessen & Tufte, 2003). Genom att använda och tolka materialet på ett systematiserat sätt menar Johannessen och

Tufte att en kvalitativ studie utgör en möjlighet att ge en fyllig beskrivning av den studerade företeelsen (Johannessen & Tufte, 2003, s. 76) vilket också är avsikten här.

Undersökningen är upprättad som en studie av hur nyliberal planering kan förenas med och bidra till hållbar utveckling i fallet Stockholm. Med andra ord tillämpas en fallstudie för att besvara frågeställningarna (Johannessen & Tufte, 2003). Avsikten är att resultatet av fallstudien ska vara användbart även i det generella fallet vilket tyder på att undersökningen angrips induktivt. Det induktiva angreppssättet *går i korthet ut på att man drar slutsatser från det speciella till det mer allmänna* (Johannessen & Tufte, 2003, s. 35). Ett av målen med samhällsvetenskaplig forskning är enligt Johannessen och Tufte att integrera teori och empiri och sättet på vilket det görs här är att utifrån empirin hitta mönster som kan generaliseras och slutligen resultera i nya förståelser (Johannessen & Tufte, 2003). Detta möjliggörs genom att tillämpa en systematiserad analys som är väl förankrad i en teoretisk begreppsförklaring.

Likt Johannessen & Tufte föreslår inleds analysen av de aktuella texterna i den här undersökningen med att systematisera datamaterialet varpå tolkningar av materialet sedan utvecklas (Johannessen & Tufte, 2003, s. 106). De båda processerna tenderar dock att sammanvävas. Datamaterialet systematiseras med fokus på två teman, nyliberal planering och hållbar utveckling. Nyliberal planering operationaliseras, det vill säga ges ett exakt meningsinnehåll, avgränsas och definieras utifrån ett antal indikatorer (Johannessen & Tufte, 2003, s. 44-45) som sedan identifieras i datamaterialet. Operationaliseringen av nyliberal planering utgår från den teoretiska framställningen av begreppet vilket indikerar ett deduktivt angreppssätt. Hållbar utveckling å andra sidan eftersöks mer fritt utifrån hur det beskrivs i datamaterialet, enligt Johannessen och Tufte ett induktivt angreppssätt (Johannessen & Tufte, 2003, s. 109), för att i ett senare skede koppla till olika teoretiska perspektiv på hållbar utveckling. Ett sådant angreppssätt förhindrar att den teoretiska åskådningen redan på förhand formar datainsamlingen (Johannessen & Tufte, 2003, s. 107). Kategoriseringen av datamaterialet är, likt Johannessen och Tufte beskriver, nödvändig för att reducera till det mest meningsfulla innehållet (Johannessen & Tufte, 2003, s. 11). Utifrån det kategoriserade materialet studeras hur det framhålls att den nyliberala planeringen avses bidra till hållbar utveckling. Med Larsens sätt att beskriva det görs alltså en delanalys av materialet för att utreda vilken utveckling som är förenlig med hållbar utveckling, det vill säga analysen görs av det systematiserade materialet, inte materialet i sin helhet (Larsen, 2009, s. 104). Det tillkommer att studera huruvida den nyliberala planeringen kan tänkas konfliktera med någon av den utveckling man vill uppnå i staden. Analysen behandlar meningsinnehållet i dokumenten.

För att erhålla ett överförbart resultat återkopplas resultatet av den empiriska undersökningen till den teoretiska framställningen av de olika perspektiven på hållbar utveckling. Avsikten är att kunna likna den utveckling som beskrivs i de olika visionerna med den utveckling som anses hållbar inom respektive perspektiv på hållbar utveckling. Med en sådan sammanlänkning kan undersökningen bidra till att skapa en uppfattning om vilket eller vilka perspektiv på hållbarhet som är kompatibelt med nyliberal planering.

2.2 Empiriskt material

Det empiriska materialet för undersökningen utgörs av dokument som berör Stockholms stads planering samt vision, samtliga utfärdade av kommunen. De dokument som studeras är Stockholms översiktsplan Promenadstaden (Stockholms stad, 2010), visionen som översiktsplanen utgår från, Vision 2030 (Stockholms stad, 2007) samt stadens aktuella vision, Vision 2040 (Stockholms stad, 2015b). Det ges anledning att studera både Vision 2030 och Vision 2040 för att erhålla ett bredare empiriskt underlag och på så sätt bredda förståelsen för hur nyliberal planering kan bidra till olika typer av hållbar utveckling. I nuläget har inte någon översiktsplan utformats ifrån Vision 2040 men ett antal hintar om hur planeringen kommer att

utformas går att utläsa från visionsdokumentet. Att använda både Vision 2030 och Vision 2040 är särskilt aktuellt eftersom Vision 2040 har utformats efter att ett behov av att inkludera ett större fokus på social hållbarhet har uppdagats. Stockholms stad beskriver att utformningen av Vision 2040 är ett resultat av att staden ställts inför nya utmaningar som har identifierats av stadens kommission för ett socialt hållbart Stockholm, nämligen skillnader i livsvillkor mellan stadens olika delar (Stockholms stad, 2015b; Stockholms stad, 2015c). Detta innebär att i Vision 2040 är den sociala hållbarhetsaspekten mer uppmärksammas vilket resulterar i en annan typ av stadsutveckling. Att studera hur nyliberal planering avses kunna bidra till en sådan annorlunda typ av stadsutveckling ger en mer diversifierad bild av hur nyliberal planering kan förenas med hållbar utveckling.

2.3 Resultatets reliabilitet

Reliabiliteten i resultatet hade kunnat förbättras genom att insamla data även genom intervjuer med de som har författat eller på annat sätt arbetat med plan- och visionsdokumenten i Stockholm. Deras redogörelser hade kanske gett en större förståelse för hur de anser att nyliberal planering ska kunna bidra till hållbar stadsutveckling. Om de gavs möjligheten att förklara och beskriva de val och avvägningar som de har valt att göra hade en bakomliggande förståelse för plan-och visionsdokumentens utförande kunnat förmedlas i resultaten. Å andra sidan bör deras tankar och åsikter ha återgivits i just de dokument som har studerats, vilket gör att intervjuer i slutändan inte bör ha påverkat resultatet något väsentligt.

Vidare är det viktigt att poängtera att objektivitet, även om det är idealet, är svårt att uppnå när en undersökning genomförs vilket självfallet påverkat resultatet. Det är omöjligt, liksom Larsen beskriver, att tolka resultaten helt fritt från subjektiva erfarenheter, värderingar och attityder vilket innebär att tolkningen även om den är saklig inte nödvändigtvis inte är färgad av personliga värderingar (Larsen, 2009, s. 15). För att säkerställa en så hög objektivitet som möjligt har ett teoretiskt ramverk varit vägledande för hur nyliberal planering identifieras i dokumenten likväl som att förståelsen för vad som indikerar en hållbar stadsutveckling också är förankrat i en teoretisk framställning. Trots den tydliga teoretiska förankringen kvarstår ändå ett litet utrymme för att tolkningen av hur nyliberal planering och hållbar stadsutveckling kan förenas blir olika beroende på vem som tolkar.

Resultatet är också beroende av valet av empiriskt material. Valet medför att undersökningen avgränsas gällande vilken typ av nyliberal planering som främst kan identifieras. Att studera endast översiktsplanen resulterar i att det bara är möjligheterna att med nyliberal planering initiera hållbar utveckling i staden som helhet och inte hur nyliberal planering på detaljnivå bidrar till hållbar utveckling som synliggörs. Det är ett medvetet val att endast belysa hur nyliberal planering påverkar stadsutvecklingen som helhet men det bör medvetandegöras att ytterligare förekomster av nyliberal planering som kan bidra till hållbar stadsutveckling skulle ha kunnat identifieras om en bredare uppsättning material studerades. På det viset hade ett ännu tydligare samspel mellan nyliberal planering och hållbar stadsutveckling ha kunnat uppdagas.

Det ska också påpekas att i och med att resultatet som framhålls i den här undersökningen endast baseras på planerings- och visionsdokumentet går det inte att säga något om hur det praktiska samspelet mellan nyliberal planering och hållbar stadsutveckling faktiskt ser ut i verkligheten. Resultatet från den här undersökningen säger något om vilka avsikter det finns att med nyliberal planering bidra till hållbar stadsutveckling men om plan- och visionsdokumentet inte efterföljs blir det praktiska utfallet annorlunda. Resultatets reliabilitet är således beroende av att plan – och visionsdokumentet verkligen används av planerare men också av att planerarna hittar praktiska möjligheter att arbeta enligt planen och visionen. En sådan förståelse hade kunnat erhållas genom att intervjua planerare om deras syn på plan-och visionsdokumentet samt om till vilken grad deras arbete vägleds av dokumentet. För den här

undersökningen gäller således att ett samspel mellan nyliberal planering och hållbar stadsutveckling belyses utifrån hur det avses att fungera såtillvida att stadens styrdokument används och efterföljs på rätt sätt.

3. HÅLLBAR UTVECKLING

Hållbarhet har blivit ett allt vanligare begrepp som av många betraktas som tämligen urvattnat. Begreppet används frekvent och ofta utan närmare beskrivning av vad som faktiskt avses med hållbarhet. I det här fallet ska begreppet ges en mer noggrann beskrivning. Begreppen hållbarhet, hållbar utveckling och vad ett hållbart samhälle är kommer att behandlas. Till att börja med ska den historiska framväxten av begreppet klarläggas för att sedan utreda vilka olika perspektiv på hållbar utveckling detta har utmynnat i. De olika perspektiven som kommer att beskrivas är ekologisk modernisering, traditionell ekologi, miljö rättviseperspektivet och social hållbarhet. Vid ett senare tillfälle kommer perspektiven att utgöra grund för en närmare, mer generell förståelse för hur nyliberal planering kan förenas med hållbar stadsutveckling.

3.1 Den historiska framväxten av begreppet hållbar utveckling

Det var på 1970-talet som begreppet hållbarhet i sin moderna bemärkelse tog fäste i miljödebatten. I *The Limits of Growth* (1972) beskrev man enligt Vojnovic hur världen inte var kapabel att hantera människors själviska beteende mycket längre och att man skulle behöva utveckla ett samhälle som var ekologiskt och ekonomiskt stabilt såväl idag som långt framåt i tiden (Vojnovic, 2014). På the World Council of Churches (WCC) i Bukarest år 1974 gavs begreppet en vidare betydelse i och med att man inkluderade social rättvisa som en del av hållbarhet. Vid samma tillfälle inleddes också en diskussion om vad ett hållbart samhälle är. (Vojnovic, 2014).

Begreppet hållbar utveckling introducerades för första gången på 1980-talet i en rapport från International Union for Conservation of Nature and Natural Resources vilket utgjorde startskottet för Brundtlandskommissionens klassiska definition av hållbar utveckling. Brundtlandskommissionen, eller the World Commission on Environment and Development, bidrog till den globala spridningen av begreppet hållbar utveckling när *Our Common Future* publicerades år 1987. I rapporten argumenterade man för att industrialiseringen och den ekonomiska utvecklingen under de senaste 150 åren hade utvecklats till ett hot mot jordens sociala och ekologiska stabilitet och att detta krävde åtgärder på politisk nivå (Vojnovic, 2014). Med detta myntades den vanligen använda definitionen av hållbar utveckling: utveckling som möter dagens behov utan att äventyra nästkommande generationers möjlighet att möta sina behov. Likt Lester Brown tidigare hade gjort påpekade Brundtlandskommissionen vikten av rättvis fördelning av jordens resurser såväl inom som mellan generationer. Vikten av att tillgodose behoven och därmed förbättra situationen för dagens fattiga blev därmed särskilt upplyft som en viktig aspekt av hållbar utveckling (Vojnovic, 2014).

3.2 Hållbar stadsutveckling utifrån olika perspektiv

Det finns som Vojnovic beskriver en konflikt mellan begreppet hållbarhet och hållbar utveckling (Vojnovic, 2014) vilket också gör sig påmint när man pratar om hållbar stadsutveckling. Termen utveckling är relaterat till höga konsumtionsnivåer och att kunna säkerställa en viss materiell standard medan hållbarhet är förknippat med bevarande av naturens resurser och dess ekosystem. I en hållbar stad bör ett mått av materiell levnadsstandard kombineras med beaktning av naturens resurser vilket skulle resultera i konsumtionsnivåer som utan att överskrida naturens resurser ger en tillräcklig

levnadsstandard. Vojnovic beskriver att det är medelinkomststäder som bäst uppnår en sådan status för att konsumtionsnivåerna inte är för höga samtidigt som att levnadsstandarden är tillräckligt god (Vojnovic, 2014). Men vad är en god levnadsstandard? Och hur kan konsumtion som inte utarmar jordens resurser möjliggöras? Olika svar på sådana frågor resulterar i olika perspektiv på hållbar utveckling.

Beroende på vilket perspektiv på hållbar utveckling som används ges att olika tillvägagångssätt för att planera en hållbar stad är tillämpbara. Det långsiktiga målet med hållbar stadsutveckling är detsamma, att tillhandahålla en stad som ger medborgarna möjligheten att tillgodose sina behov utan att framtida generationers möjlighet att tillgodose sina behov äventyras, men hur ett sådant samhälle fungerar och ser ut finns det alltså olika förståelse för.

Inom begreppet hållbar utveckling ryms flera målsättningar och ibland visar det sig uppstå konflikterande intressen emellan dem. För att beskriva de inneboende motsättningarna i begreppet hållbar utveckling talar man ofta om ekologisk, ekonomisk respektive social hållbarhet (Wheeler, 2013). Likt Campbell beskriver är hållbar stadsutveckling en sammanvägning av dessa olika delar (Campbell, 1996). Hur sammanvägningen ska göras finns det olika idéer om och dessa beskrivs med utgångspunkt i de olika perspektiven på hållbar utveckling. Perspektiven skiljer sig till stor del åt i synen på vilken roll ekonomin och ekonomisk tillväxt har i att säkerställa en hållbar utveckling. Wheeler adresserar detta som teknisk optimism kontra "limits of growth" (Wheeler, 2013). De begreppen beskriver hur det inom vissa perspektiv på hållbar utveckling anses vara tekniska lösningar och ekonomiska hjälpmedel som ska säkerställa framtida generationers möjlighet att tillgodose sina behov medan det som en motsats till detta inom andra perspektiv anses vara nödvändigt att begränsa tillväxten för att hållbarhet ska kunna säkerställas (Wheeler, 2013). En ytterligare aspekt att beakta inom hållbar utveckling är den sociala hållbarheten. Det är inte nödvändigtvis ett motsäggande perspektiv till de övriga perspektiven som presenteras i det följande men det är en viktig aspekt att hantera inom stadsutvecklingen. I det följande behandlas hållbarhetsperspektiven ekologisk modernisering, traditionell ekologi och miljörettsviseperspektivet samt social hållbarhet.

3.2.1 Ekologisk modernisering

Ekologisk modernisering är ett perspektiv på hållbar utveckling som vilar i att man ska lösa de miljöproblem som människan står inför med hjälp av teknisk utveckling och ekonomiska styrmedel (Tunström, et al., 2015). Enligt Murphy, som redogör för litteraturen inom ämnet, föreslås inom ekologisk modernisering att staten ska ingripa på marknaden för att säkerställa ekonomisk tillväxt i samklang med att miljön också omvärnas. Ekologisk modernisering kan ses som superindustrialisering, alltså att industrin med hjälp av bättre teknologi utvecklas och blir mer miljöanpassad. Statens uppgift är att frammana en sådan utveckling (Murphy, 2000). Huber menar enligt Murphy att i och med att ekologisk modernisering är en utveckling av redan existerande strukturer, industrisamhället, blir ekologisk modernisering ett naturligt sätt att hantera människans påverkan på miljön (Murphy, 2000). Ekologisk modernisering kan också ses som en makroekonomisk strukturförändring som leder ekonomin bort från den energi- och kapitalintensiva industrin till service- och kunskapsindustrier. Strukturomvandlingen leder automatiskt till att miljön förbättras och även här är det enligt Murphy, statens uppgift att gör en sådan makroekonomisk omställning (Murphy, 2000). Samtidigt som staten arbetar med att uppmuntra en innovativ omställning av industrin samt verkar för en makroekonomisk omvandling ligger det i industrins händer att utveckla mer miljövänlig teknologi vilket enligt Murphy resulterar i ekonomiska konkurrensfördelar både på mikro- och makronivå (Murphy, 2000). Entreprenörskap är således också en viktig faktor för att lyckas göra de förändringar som avses med ekologisk modernisering. Tunström et al.

lyfter en del av den kritiken som uppförts mot ekologisk modernisering, nämligen att den teknik man föreslår ska lösa miljöproblemen och samtidigt bidra till ekonomisk tillväxt är ett resultat av ”globala marknadsrelationer som är uttryck för maktutövning, exploatering och orättvisor” (Tunström et al., 2015, s. 29). Perspektivet förespråkar att man beräknar vad naturen tål och sedan prissätter användningen av jordens resurser men Tunström et al. framhåller att det blir svårt att styra vem som konsumerar resurserna och vilka som har möjlighet till eventuella fördelar (Tunström et al., 2015). Vidare är det ifrågasatt huruvida det är genomförbart att även fortsättningsvis idka ett system präglad av ytterligare tillväxt, den kritiken genomsyrar särskilt följande perspektiv, traditionell ekologi.

3.2.2. Traditionell ekologi

Inom den traditionella ekologin har men en annan syn på möjligheten att förena ekonomisk tillväxt med miljöskydd. Med ett ekocentriskt förhållningssätt utgår man inom traditionell ekologi från att det är människan som är orsaken till de många miljöproblem som världens samhällen står inför vilket inte kan fortsätta så tillvida att utvecklingen ska anses vara hållbar. Enligt Jacob baseras den ekocentriska sinnebilden på fyra grundvärderingar: att alla livsformer är självständiga, att alla arter har ett egenvärde, att människan inte har en privilegierad roll i ekosystemet och att människan inte är överordnad andra arter (Jacob, 1994). Den traditionella ekologin motsätter sig att detta går att förena med ekonomisk tillväxt och istället eftersträvas enligt Jacob en ekonomi inom vilken människan endast har sådan inverkan på ekosystemet som krävs för att hon ska överleva och att fokus ligger på att bevara den biologiska mångfalden till största möjliga mån (Jacob, 1994). Som Tunström et al. beskriver det anser man inom traditionell ekologi att naturen måste skyddas från människans ekonomiska aktiviteter vilket resulterar i att miljöskydd och lagstiftning blir nödvändigt för att ett samhälle ska kunna utvecklas hållbart (Tunström et al., 2015). I en stad menar Tunström et al. att människan förlitar sig på att olika ekosystem fungerar och tillhandahåller det som människor behöver, det kan handla om rening av luft, bullerdämpning eller rekreationsytor (Tunström et al., 2015). För att ekosystemen ska kunna fortsätta förse med dessa tjänster krävs att människan inte överskrider ekosystemens gränser, störningarna på ekosystemen får inte bli större än vad ekosystemet kan hantera. Ekosystemens förmåga att återhämta sig efter förändringar och störningar beskrivs med begreppet resiliens (Tunström et al., 2015). Ekosystemtjänsterna har i slutändan bara ett värde för människor, inte något naturligt värde. Hållbar utveckling utifrån ett traditionellt ekologiskt perspektiv handlar således om att skydda naturen från människans aktiviteter för att människan ska kunna fortsätta nyttja naturens ekosystemtjänster.

3.2.3 Miljörättviseperspektivet

Vojnovic beskriver vikten av att resurser fördelas rättvist inte bara mellan generationer utan också inom den idag levande generationen. Han påpekar att med höga konsumtionsnivåer i många av världens rikare länder går det hittills inte att säga att så är fallet (Vojnovic, 2014). Tunström et al. belyser också hur ett land som Sverige både lever av andras såväl som framtidens resurser (Tunström et al., 2015). Varken ekologisk modernisering eller traditionell ekologi kan säkerställa att resurser fördelas rättvist varken lokalt eller globalt men ett tredje perspektiv på hållbar utveckling, miljörättviseperspektivet, behandlar rättvisa kopplat till miljöfrågan närmare. Perspektivet belyser enligt Tunström et al. vilka grupper i samhället som orsakar miljöproblem och vilka som sedan får leva med konsekvenserna av detta (Tunström et al., 2015). Ur ett miljörättviseperspektiv handlar hållbar utveckling alltså om att säkerställa att jordens resurser fördelas rättvist mellan olika grupper i samhället och att ingen samhällsgrupp är mer utsatt för konsekvenserna av människans inverkan på miljön än någon

annan grupp i samhället. Sådan rättvisa ska enligt perspektivet appliceras både lokalt och globalt.

3.2.4 Social hållbarhet

Inom social hållbarhet fokuserar man på, likt Tunström et al. beskriver det, säkerställandet av dagens och framtida generationers sociala behov (Tunström et al., 2015). Det finns olika sätt att förstå vad begreppet social hållbarhet faktiskt bör innehålla, med andra ord olika sätt att förstå vad en socialt hållbar stad är. Tunström et al. menar att det ofta handlar om att livskvalitet, trygghet och trivsel och att människor känner sig hemma i de områden där de bor (Tunström et al., 2015). Dock kan begrepp som trygghet och livskvalitet fyllas med olika betydelse från person till person vilket gör social hållbarhet svårt att mäta. En annan förståelse för vad en socialt hållbar stad är bygger på tillgängligheten till service, mötesplatser, grönområden och arbete och utbildning. God tillgång till service bör enligt Tunström et al. försäkras i alla stadens delar för att den lokala utvecklingen inte ska bli negativ. De påpekar också vikten av lokal service för att de som bor där ska kunna ta ansvar för miljön genom att både handla och verka lokalt likväl som att det blir intressant för människor att röra sig mellan stadsdelar om servicen är god (Tunström et al., 2015). En annan aspekt av social hållbarhet är möjligheten till gemenskap. Tunström et al påpekar att det är lika viktigt med en stark grupp-gemenskap såväl som att det ges möjlighet att överbrygga olika gemenskaper (Tunström et al., 2015). Att arbeta med social hållbarhet i städer resulterar enligt Tunström ofta i åtgärder för social blandning, det vill säga att människor av olika inkomstgrupper eller sociala grupper ges lika tillgång till service, bostäder och arbete och således kan leva tillsammans i staden. Det kan också resultera i en strävan efter att minska de socioekonomiska skillnaderna grupper emellan (Tunström et al., 2015). En rättvisaspekt gör sig påmind även inom social hållbarhet, Tunström et al. framhåller vikten av att service, bostäder och offentliga miljöer finns och görs tillgängliga för alla, oavsett inkomst eller social tillhörighet likväl som att deltagandet i det politiska livet säkerställs alla medborgare (Tunström et al., 2015).

3.3 Hållbar stadsutveckling i en nyliberal (Stockholms)kontext

I en kontext av nyliberalism, vilken kommer att studeras närmare i uppsatsens nästa avsnitt, kontrolleras stadsutvecklingen på flera sätt av ett nyliberalt ramverk (Tasan-Kok, 2012). Den nyliberala agendan kan sägas utgöra stadens grundstomme vilken avgör vilka möjligheter det finns att applicera de olika perspektiven på hållbar utveckling när en stad planeras. Hittills har inte lagts någon värdering i de olika hållbarhetsperspektivens förmåga att utnyttas i ett hållbart samhälle men i en nyliberal kontext beror perspektiven på dess kompatibilitet med nyliberalismens grepp om staden. Jon Loit beskriver i sin doktorsavhandling *En stad i världsklass – hur och för vem?* (2014) hur Stockholms sociala stadsplanering är avhängigt de nyliberala planeringsinriktningarna vilket gör att sociala mål i slutändan förlorar sin riktiga betydelse:

Förhållningssättet i planeringen kännetecknas av att den sociala dimensionen av planeringen ska samspela med nyliberala strategier. De nyliberalt influerade strategierna förväntas även uppfylla den sociala målsättningen för Stockholms planering. Samma stadsideal, stadsliv, identitet och image-skapande som planeras för att Stockholm ska vara en attraktiv stad för det nyliberala subjektet förutsätts även bidra till Stockholm som en socialt hållbar stad. (Loit, 2014, s. 230)

Loit visar med detta att det är svårt att förena social hållbarhet med nyliberal planering. Den nyliberalt influerade planeringen i Stockholm har likt Loit konstaterar i sin avhandling resulterat i att Stockholm är en segregerad och delad stad och för att ändra kurs krävs att sociala strategier ges större vikt i planeringen. (Loit, 2014, s. 243).. Efter att nyliberalism har behandlats i nästa avsnitt kommer den här uppsatsen att utvecklas i en analys av hur man avser att förena nyliberal planering med hållbar utveckling. Analysen kommer också att ge en

fingerisning om de olika hållbarhetsperspektivens kapacitet att bidra till en hållbar stadsutveckling i en nyliberal kontext.

4. NYLIBERALISM

Den nyliberala ideologin bygger på tron om att öppna, konkurrensutsatta marknader fria från statliga ingripanden på ett optimalt sätt initierar ekonomisk utveckling (Brenner & Theodore, 2002:350). Ideologin är en utveckling av den tidiga liberalismen och fick politiskt fäste under den senare delen av 1970-talet samt 1980-talet då Margaret Thatcher och Ronald Reagan i Storbritannien respektive USA bedrev en starkt nyliberalt präglad politik. Avsikten var att förbättra ekonomin efter oljekrisen och den globala recessionen under 1970-talet, vilket man höll den keynesianska välfärdspolitiken ansvarig för. Den starka statsapparaten som tidigare kontrollerat både finanspolitiken och arbetsmarknaden monterades ned och man gav mer utrymme för marknaden att reglera ekonomin (Peck & Tickell, 2002, s. 388). På grund av USA:s inflytande i Bretton Woods-systemets institutioner, Internationella Valutafonden (IMF), Världsbanken och the World Trade Organization (WTO), spred sig den nyliberala ideologin snabbt över hela världen (Cervantes, 2013). För att erhålla en närmare förståelse för nyliberalismens inverkan på dagens städer kommer i det följande att beskrivas hur nyliberalismen har förändrats och utvecklats sedan 1970-talet. Idag är nyliberalismens grepp påtagligt i många städer runt om i världen och i detta avsnitt kommer också att redogöras för hur detta får sitt uttryck. Slutligen kommer nyliberalismens effekter på planering att belysas.

4.1 Nyliberalismens förändring och utveckling

Den nyliberala ideologin har utvecklats och fått en hegemonisk ställning i världen och Peck och Tickell beskriver utvecklingen som en process vilken har förändrat nyliberalismens form med tidens gång. Till en början förändrades en tidig typ av nyliberalism, den ideologiska formen, i och med Thatchers och Reagans implementering av nyliberalism inom politiken. Politiska reformer som genomfördes var en respons på en kris vilken man försökte lösa med nyliberal politik och med det utvecklades den nyliberala ideologin till en politisk agenda. När nyliberalismen sedan förändrades igen, under 1990-talet, var det också som respons på en kris, men den här gången en kris vilken den nyliberala politiken själv orsakat. Trots att intentionerna med den nyliberala agendan var goda visade sig det praktiska utfallet av den nyliberala politiken vara präglad av ökad ojämlikhet och social osäkerhet. Brenner och Theodore inkapslar detta i uttrycket "actually existing neoliberalism" vilket syftar till att påtala just skillnaden mellan den nyliberala ideologins målsättning och den nyliberala politikens utfall, vilket enligt Brenner och Theodore alltid är beroende av den lokala kontexten (Brenner & Theodore, 2002).

För att förbättra situationen för de många människor som påverkats negativt av de nyliberala reformerna under 1980-talet blev statliga ingripanden och institutionsbyggande en del av den nyliberala politiken under 1990-talet då man insåg att en fri marknad och en minimalistisk stat inte skulle vara tillräckligt för att bygga en god ekonomi. För att hantera vissa frågor som exempelvis transportsystem, utsläpp av växthusgaser eller till och med finans- och arbetsmarknaden krävdes ett bredare institutionellt ramverk. På ett sätt kan denna förändring av nyliberalismen ses som ett misslyckande men Peck och Tickell pekar också på att förändringen är ett uttryck för nyliberalismens utbredning och djupare fäste (Peck & Tickell, 2002, s. 388-390). Idag har den nyliberala ideologin blivit svår att konfrontera och undgå i och med att nyliberalismen inte bara präglar platser och institutioner utan även sociala och rumsliga relationer. Trots att få stater har anammat en helt nyliberal politik har nyliberalismen stort inflytande på flera skalnivåer. Som en följd av detta mäts konkurrens

mellan städer och andra platser med nyliberala mått, varpå det blir svårt att på lokal nivå undgå nyliberalismens grepp (Peck & Tickell, 2002, s. 387).

4.2 Stadens nyliberala uttryck

Brenner och Theodore argumenterar för att det har skett en urbanisering av nyliberalismen sedan dess förändringsprocess tog fart på 1970-talet. Den "kreativ förstörelse" som Brenner och Theodore benämmer nyliberalismens inverkan på gamla institutioner har skett på flera geografiska skalor och inom åtskilliga institutioner men det har skett särskilt intensivt i städer (Brenner & Theodore, 2002). Med detta har sättet på vilket städer styrs förändrats och nya former av urban governance har utvecklats (Brenner & Theodore, 2002). Detta har skett dels genom att nyliberalism skapat en osäker ekonomisk geografi vilken städer måste anpassa sig till. Kapitalets fria rörlighet samt ökad demografisk rörlighet har gett upphov till konkurrens om såväl investeringar som arbetskraft städer emellan (Sager, 2011). För att attrahera det kapital som staden behöver för att till exempel bygga ut infrastruktur eller nya bostadsområden till sin växande befolkning krävs enligt Sager att staden uppvisar en tydlig förmåga att samarbeta med privata aktörer och att godkänna samt implementera vinstdrivna projekt. Det betyder med andra ord att staden måste visa sig vara alltmer entreprenörmässig för att ha en chans att konkurrera om det globalt rörliga kapitalet (Sager, 2011).

Brenner och Theodore menar att urbana områden har blivit viktiga geografiska platser som fungerar som institutionella laboratorier för nyliberala experiment (Brenner & Theodore, 2002). Till dessa experiment hör aktiviteter knutna till den nya typen av styre, new public management och entrepreneurialism, som nyliberalismen har indicerat. Även om nyliberalismen inte är den enda pådrivande faktorn för denna nya verklighet menar Peck och Tickell att nyliberalismens närvaro har verkat för att förstärka och normalisera detta (Peck & Tickell, 2002). Nyliberalismen som tillväxtorienterad, som tillitsfull till marknadslösningar och som förespråkare för privatiseringar och avregleringar av statliga institutioner har utmynnat i en reformrörelse som utmanar stadens traditionella styre (Sager, 2011). Det nya sättet att styra staden utgår enligt Sager från en modell som sätter tillit till att marknaden kan verka för såväl offentliga som privata intressen (Sager, 2011).

Likt Brenner och Theodore poängterar, är det viktigt att beakta att en stads nyliberala uttryck alltid är beroende av den lokala kontexten (Brenner & Theodore, 2002). Det finns få städer och länder i världen som för en till fullo nyliberal politik, istället är den nyliberala agendan formad och anpassad utifrån lokal politik och lokala institutionsbyggen. För att förstå "actually existing neoliberalism" som Brenner och Theodore uttrycker det, krävs en historisk och platsbunden förståelse för hur den nyliberala agendan har vuxit fram. Institutionella lagar och regler från den keynesianska eran under 1970-talet ligger till grund för vilka möjligheter det har funnits att implementera nyliberala reformer inom politiken och således ser den nyliberala politiken olika ut mellan olika platser (Brenner & Theodore, 2002).

4.3 Nyliberal planering

Den här uppsatsen behandlar hur nyliberalism påverkar stadsutvecklingen på planeringsnivå. För att konkretisera planerarens roll i den nyliberala kontexten följer här en genomgång av hur och till att börja med varför nyliberalismen ges uttryck för inom planering.

Baeten argumenterar för varför nyliberal planering blivit ett allt tydligare inslag i städer idag. För det första pekar han på att nyliberal planering helt enkelt är nödvändigt för att en stad ska kunna vara med och konkurrera om det kapital i form av arbetskraft och investeringar som är nödvändigt för stadens utveckling. För det andra menar han att nyliberal planering kan betraktas som de välbemedlades vidmakthållande av sin maktställning såtillvida att nyliberalism förstås som just en reproducering av klassförhållanden. I och med att privata aktörer finns med och påverkar planeringsförloppet i en nyliberal kontext finns en sådan

möjlighet nära till hands (Baeten, 2012). Trots att det kan verka motsägelsefullt att något sådant som nyliberal planering existerar menar Tasan-Kok att det krävs någon form av markanvändningsplanering för att möjliggöra för stora investeringsprojekt i staden (Tasan-Kok, 2012). Även om planering kan liknas vid ett statligt ingripande vilket inte är helt förenligt med den nyliberala agendan handlar nyliberal planering om att skapa goda förutsättningar för staden att infinna sig i den nyliberala världsordningen.

Sager menar att nyliberalismen har haft stor inverkan på staden och därmed planeringskontexten (Sager, 2011). Nyliberalismens starkare ställning har lett till att urbana platser i allt större utsträckning har blivit arenor för marknadsorienterad tillväxt och konsumtion (Brenner & Theodore, 2002; Sager, 2011), en kontext vilken också planerare är del av och arbetar inom. Den nyliberala kontexten kräver av planerarna att vara entreprenörmässiga och att attrahera kapital till staden (Sager, 2011). För att bli en konkurrenskraftig stad krävs att staden planeras och marknadsförs på ett vis som attraherar både boende, företag och besökare. Det kan enligt Sager innebära att man marknadsför en särskild ”image” av staden samt att man gör om och marknadsför särskilda stadsdelar i staden (Sager, 2011). För att säkerställa en god konkurrensställning är det eftersträvansvärt att attrahera ”den kreativa klassen”, människor vilka anses bli motorn för stadens tillväxt vilket görs genom att erbjuda den kreativa klassen goda möjligheter för konsumtion och rekreation samt tillgång till ”coola” bostadsområden (Sager, 2011). Den nyliberala stadens entreprenörsanda kräver enligt Sager att planerare är flexibla och fattar snabba beslut samt är positivt inställda till att utvecklingen styrs och leds av marknaden (Sager, 2011). I detta ingår att staden erbjuder företag ekonomiska incitament att etablera sig i och bidra till stadens utveckling. Det kan handla om att erbjuda skattelättnader, lånegaranter eller att staden erbjuder att förse företag med nödvändig infrastruktur (Sager, 2011). Planerare kan också avse särskild mark för företag att etablera sig på och skapar därmed speciella företagsområden. Ibland kan det innebära att det offentliga rummet privatiseras (Sager, 2011). Sager beskriver vidare hur de nya planeringsinriktningarna indikerar att ett skifte har skett från offentliga till privata och marknadsorienterade strategier samt att företag i allt större utsträckning ges en fördelaktig ställning i städer (Sager, 2011). Ofta är offentlig-privata samarbeten ett viktigt inslag i nyliberal planering vilket ger staden tillgång till entreprenörskunskap och privata investeringar.

I stort lägger nyliberal planering större vikt vid att leverera mätbara, hårda resultat som ekonomisk tillväxt snarare än att tillgodose mer abstrakta, mjuka värden som demokrati, jämlikhet eller mångfald (Sager, 2011; Baeten, 2012). Nyliberal planering är likt det beskrivs ovan entreprenörsvänlig och anpassas efter det rörliga kapitalet. Sammanfattningsvis innefattar nyliberal planering följande:

- Skapa en konkurrenskraftig ”image” som kan användas för att marknadsföra staden
- Planera speciella stadsdelar som attraherar särskilda boende och nya företag
- Attrahera den kreativa klassen genom att skapa goda möjligheter för konsumtion och rekreation
- Flexibilitet och snabba, marknadsvänliga beslut
- Markanvisning för särskilda företagsområden
- Erbjuder företag ekonomiska incitament att etablera sig i staden
- Offentlig-privata samarbeten

Nyliberal planering såsom det beskrivs i punkterna ovan kommer att eftersökas i Stockholms stads plandokument för att sedan undersöka hur man i Stockholm avser att förena nyliberal planering med hållbar stadsutveckling. Resultatet av den undersökningen presenteras i följande avsnitt.

5. NYLIBERAL PLANERING OCH STADSUTVECKLING I STOCKHOLMS STAD

I det här avsnittet presenteras resultatet av den empiriska undersökningen som den här uppsatsen behandlar. Avsnittet inleds med att beskriva förekomsten av nyliberal planering i Stockholms översiktsplan Promenadstaden. Sedan följer en analys av hur nyliberal planering avses bidra till den utveckling som föreskrivs i Vision 2030. Till sist följer en redogörelse för hur nyliberal planering förekommer i och bidrar till den avsedda stadsutvecklingen i Vision 2040. En presentation av respektive dokument inleder varje avsnitt.

5.1 Nyliberal planering i Stockholms översiktsplan Promenadstaden

Stockholms stads översiktsplan är antagen av kommunfullmäktige 15 mars 2010 och beskriver fyra stadsutvecklingsstrategier som staden ska anta för att utvecklas i enlighet med visionen. Stockholm ska genom att strategierna genomsyrar planeringsarbetet bli en tät och sammankopplad stad som säkerställer hållbar tillväxt (Stockholms stad, 2010). Stadsutvecklingsstrategierna är (1) att fortsätta stärka centrala Stockholm, (2) att satsa på attraktiva tyngdpunkter i stadens ytterområden, (3) att koppla samman stadens delar och att (4) främja en levande stadsmiljö i hela staden (Stockholms stad, 2010). Strategierna har tagit form som ett resultat av att sammanvägningar mellan nio fokusområden med tillhörande planeringsinriktningar har gjorts. Dessa nio fokusområden har utlästs från Vision 2030.

I översiktsplanen bestäms att de presenterade planeringsinriktningarna ska vara vägledande för efterföljande planering (Stockholms stad, 2010). Planeringsinriktningarna är vägledande för stadens utveckling och de strategier som har sammanfattats utifrån dessa beskriver hur planeringsinriktningarna ska sammanföras och sättas in i ett större sammanhang. Stadsutvecklingsstrategierna förklarar hur staden ska omsätta planeringsinriktningarna i praktiken men planeringsinriktningarna beskriver närmare vad staden vill uppnå med sin planering. Av den anledningen kommer planeringsinriktningarna att ge den främsta förståelsen för hur nyliberalism ges uttryck i planeringen och är således också det främsta föremålet för undersökningen av var nyliberal planering påfinns i Stockholm. Planeringsinriktningarna är 32 till antalet och är var och en kopplade till något av de nio olika fokusområdena. I det följande beskrivs förekomsten av nyliberal planering inom dessa planeringsinriktningar.

Till mångt och mycket handlar den nyliberala planeringen i Stockholm om att skapa en image av staden som ska attrahera både boende och besökare men framför allt företag till staden. Stockholm strävar efter att vara *mångsidig och rik på upplevelser, innovativ och växande samt en stad för medborgarna* (Stockholms stad, 2010, s. 9) och förhåller sig till detta utifrån den nyliberala verklighet som kräver av staden att vara attraktiv för det rörliga kapitalet i form av såväl investeringar som arbetskraft och besökare.

Den image man vill skapa bygger till stor del på att det ska finnas goda förutsättningar för företag att etablera sig i Stockholm. Genom att planera för ett starkt näringsliv och utbildningssystem ska många företag inom ett vitt spektrum av branscher välja att etablera sig i Stockholm (Stockholms stad, 2010, s. 14). Stockholm huserar ett kunskapsintensivt näringsliv med en stor tjänstesektor och det poängteras i översiktsplanen att det är av stor vikt att locka den kvalificerade tjänstesektorn till staden (Stockholms stad, 2010, s. 14). För den sakens skull menar man att staden bör planera för att bygga kontor i nya lägen som är särskilt attraktiva för en kvalificerad tjänstesektor (Stockholms stad, 2010, s. 14).

För att förenkla för kommande företagsetableringar konstaterar man i översiktsplanen vikten av att den fysiska planeringen blir mer flexibel (Stockholms stad, 2010, s. 15). Som ytterligare ett led i att attrahera företagen planeras särskilda företagsområden vilka är reserverade för företag. Dessa områden ska ha "olika inriktning och karaktär" (Stockholms

stad, 2010, s. 14) och planeras att bli extra attraktiva i takt med att infrastruktursatsningar görs i anslutning till dessa. I översiktsplanen exemplifieras Förbifart Stockholm som en sådan satsning men kollektivtrafikplaneringen anses också vara en viktig del i att skapa en stad med ett gott företagarklimat som kan attrahera nya lokaliseringar. Stockholm ska ha ett transportsystem som möjliggör för människor att snabbt och enkelt röra sig i Stockholm samt resten av regionen och detta anses vara en nyckel till hållbar tillväxt (Stockholms stad, 2010, s. 20).

Stadens konkurrenskraft ska också behjälpas av att högre utbildning och forskning ges en nyckelroll i staden (Stockholms stad, 2010, s. 15). I översiktsplanen hävdar man att man måste säkerställa tillgången till kompetent arbetskraft för att företag ska välja att etablera sig i staden (Stockholms stad, 2010, s. 15). Även här ligger fokus på att utveckla ett särskilt vetenskapsområde men *den fysiska planeringen bör även stödja fortsatt utveckling inom alla delar av Stockholms utbildningsväsende* (Stockholms stad, 2010, s. 15). Målet är att staden ska kunna *hävda sig i den internationella konkurrensen* (Stockholms stad, 2010, s. 15).

Förutom att säkerställa tillgången till kompetent arbetskraft beskrivs i översiktsplanen att det också är viktigt att kunna erbjuda en god livsmiljö i staden för att kunna vara med och konkurrera om företagets lokalisering (Stockholms stad, 2010, s. 15). Med detta arbetar man med bland annat genom att stärka stadens unika vattennära läge (Stockholms stad, 2010, s. 12-13). För att skapa fler rekreations- och mötesplatser nära vattnet planerar man nya strandpromenader och man omvandlar tidigare hamn-och industriområden till vattennära stadsdelar. Även om detta gagnar de som redan bor i staden syftar det också till att stärka Stockholms varumärke som kan hjälpa till att locka flera företag till staden samt nya boende och besökare. Att främja turismen lyfts upp som ett av målen med att skapa flera rekreations- och mötesplatser i närhet till stadens vatten (Stockholms stad, 2010, s. 13). Den goda livsmiljön säkerställs vidare genom att skapa en god stadsmiljö som kännetecknas av blandade och levande områden med både bostäder, arbetsplatser och möjligheter till kommersiell och offentlig service (Stockholms stad, 2010, s. 23). Det redogörs i översiktsplanen för att *inriktningen har varit att hitta lägen och huvudstråk med kommersiell potential i de nya bostadsområdena* (Stockholms stad, 2010, s. 23). Förutom att skapa en god livsmiljö planerar man levande bostadsområden även för att skapa möjligheter för företag att etablera sig. Den goda livsmiljön planeras också att säkerställas med hjälp av god tillgång till parker och grönområden. I översiktsplanen menar man att *tillgången till parker, idrottsanläggningar, begravningsplatser och naturområden bidrar starkt till Stockholms attraktionskraft, karaktär och skönhet* (Stockholms stad, 2010, s. 18).

Besöksnäringen tas också upp i översiktsplanen som ett viktigt fokusområde för stadens planering (Stockholms stad, 2010, s. 27). Återigen påpekas vikten av att Stockholm har en unik identitet som bidrar till att locka besökare till staden i en värld präglad av alltmer konkurrens städer emellan. Man framhåller vikten av att både bevara och utveckla Stockholm och förutom att de kulturhistoriska värdena ska betraktas som utgångspunkten för stadens fysiska tillväxt ligger framför allt fokus på att skapa ett Stockholm med ett rikt kultur- och nöjesliv (Stockholms stad, 2010, s. 26). Stockholm ska vara en kulturstad i världsklass som erbjuder ett rikt kulturliv och flertalet festivaler, helt i linje med stadens internationella varumärke *Stockholm – The Capital of Scandinavia* (Stockholms stad, 2010, s. 26). För att kunna erbjuda detta ska evenemangsområden med stora arenor och konferensanläggningar planeras och utvecklas (Stockholms stad, 2010, s. 27).

Ytterligare en satsning som görs i det imageskapande Stockholm är att bli en *viktig marknad för aktörer som satsar på ny miljöteknik* för att på så vis kunna bli ett internationellt föredöme inom området (Stockholms stad, 2010, s. 24). Som en del i detta planerar man för att etablera miljöprofilområden samt att man ska främja byggande av energieffektiva hus (Stockholms stad, 2010, s. 24). Inom detta område likväl som de flesta andra

planeringsområden gör sig idén om offentlig-privata samarbeten ofta påmind, en nyliberal planeringstendens. Det omnämns i samband med att man ska intensifiera samarbetet kring anläggningar för nya energilösningar (Stockholms stad, 2010, s. 25), i samband med utvecklingen av kollektivtrafiken (Stockholms stad, 2010, s. 21) och i samband med att man ska planera för särskilda företagsområden (Stockholms stad, 2010, s. 14).

5.2 Hur nyliberal planering bidrar till att uppnå Vision 2030: Ett Stockholm i världsklass

Vision 2030 är antagen av kommunfullmäktige 11 juni 2007. Visionen är således ett politiskt beslut som beskriver stadens önskvärda utveckling och framtid med fokus på hur det ska vara att bo och verka i Stockholm år 2030. Avsikten är att allt arbete i Stockholms stad vägleds av visionen. År 2007 var kommunfullmäktige styrd av Moderaterna och den politiska åskådningen färgar visionen. Det är tydligt i Vision 2030 att staden på många sätt avses utvecklas på ett vis som är väl förenligt med nyliberalismens inverkan på staden. Det ligger stort fokus på att erbjuda ett klimat som attraherar framförallt företag men också besökare och studenter till Stockholm. Samtidigt vill man också kunna erbjuda en god, gärna unik, livsmiljö. Den nyliberala planering som har identifierats i översiktsplanen bidrar därför mycket väl till den utvecklingen som man vill uppnå enligt Vision 2030. Styrdokumentet är uppdelat i tre delar som beskriver Stockholm år 2030 som, Mångsidig och Upplevelserik, Innovativ och Växande samt Medborgarnas Stockholm. Kopplingen mellan nyliberal planering och stadens utveckling återfinns inom samtliga av visionens delar och ska i det följande belysas.

Den mångsidiga och upplevelserika staden såsom den beskrivs i visionen ger stora möjligheter till arbete och utbildning genom att erbjuda ett brett utbud av utbildningar (Stockholms stad, 2007). I översiktsplanen beskriver man vikten av att den fysiska planeringen bistår en fortsatt utveckling av utbildningens och forskningens viktiga roll i staden samt att ett särskilt vetenskapsområde ska utvecklas för att säkerställa att Stockholm kan utmärka sig internationellt (Stockholms stad, 2010, s. 15). Visionen förutsätter också ett gott företagarklimat för både internationella och mindre företag (Stockholms stad, 2007) vilket bland annat ska behjälpas genom att säkerställa tillgången till kompetent arbetskraft samt erbjuda en god livsmiljö (Stockholms stad, 2010, s. 15). Den kreativa sektorn ska bidra till att skapa arbeten, exportmöjligheter och tillväxt och Stockholm ska vara norra Europas finansiella centrum (Stockholms stad, 2007) och för att attrahera den kreativa sektorn poängterar man i översiktsplanen att det bör planeras för kontor i särskilt attraktiva lägen (Stockholms stad, 2010, s. 14) För att bli en mångsidig och upplevelserik stad ska en mängd attraktiva stadsmiljöer erbjudas och genom samverkan mellan stadens olika aktörer ska Stockholm bli världens renaste och tryggaste huvudstad (Stockholms stad, 2007). Den nyliberala planeringen gör sig mest påmind i att detta ska uppnås med hjälp av privat-offentliga samarbeten, för övrigt verkar det krävas andra planeringsinriktningar. Mångsidigheten i Stockholm 2030 ska också synas i det stora utbudet av internationella evenemang och det rika kulturutbudet (Stockholms stad, 2007) vilket planeringen bidrar till genom att utveckla stora evenemangsområden (Stockholms stad, 2010, s. 27). En omtalad ”stockholmspuls” och en kreativ atmosfär ska locka människor i alla åldrar från hela världen till Stockholm (Stockholms stad, 2007). Till sist är det mångsidiga och upplevelserika Stockholm enligt visionen en stad som tar tillvara på mångfalden och människors olikheter i såväl arbetsliv som kulturliv (Stockholms stad, 2007). Det har inte påfunnits att nyliberal planering avses bidra till en sådan utveckling.

Stockholms utveckling ska enligt Vision 2030 också resultera i en innovativ och växande stad (Stockholms stad, 2007). En innovativ och växande stad utgörs enligt visionen av ett Stockholm som är centrum i en större region i vilken flertalet företag väljer att placera sina

huvudkontor (Stockholms stad, 2007). Översiktsplanen innehåller flera planeringsinriktningar som bidrar till en sådan typ av utveckling, bland annat att planera för särskilda företagsområden som reserveras för olika typer av företag. Man ska också säkerställa ett transportsystem som sammanbinder hela regionen och bidrar till Stockholms tillväxt. Därtill avser man att inom den fysiska planeringen vara mer flexibel för att underlätta för kommande företagsetableringar (Stockholms stad: 2010, s 15). Den planeringen bidrar också till att Stockholm blir en stad som präglas av en starkt innovativ miljö som bidrar till att nya företag växer fram likväl som att redan etablerade företag kan bli mer konkurrenskraftiga (Stockholms stad, 2007). Enligt visionen är kunskap och utbildning av stor vikt i det innovativa och växande Stockholm. Samhällsutvecklingen ska drivas framåt med hjälp av kunskap som produceras i samarbete med företagen. Som redan nämnt utgår flera planeringsinriktningar från att utbildningens och forskningens nyckelroll i staden ska stärkas, bland annat genom att planera ett samlat vetenskapsområde (Stockholms stad, 2010, s. 15). Det skapar också förutsättningar för att Stockholm är en stad som är ledande inom forskningen år 2030 (Stockholms stad, 2007). Innovationsrikedomen i Stockholm år 2030 ska bidra till att skapa en hållbar storstad som är fossilbränslefri år 2050. Trots stadens väntade befolkningsökning ska Stockholm inte öka sin belastning på miljön (Stockholms stad, 2007). Den nyliberala planering som kan kopplas till detta är att man planerar att bygga nya miljöprofilområden som inte bara ska fylla sitt syfte som miljöprofilerade utan också göra staden till ett internationellt föredöme inom området (Stockholms stad, 2010, s. 24). Det är dock tveksamt om den planeringsinriktningen till fullo kan bidra till att uppnå målet om en stad som inte ökar sin miljöbelastning, även om det är ett bidrag i rätt riktning.

Den tredje aspekten av Stockholm år 2030 är att staden har utvecklats till ett medborgarnas Stockholm (Stockholms stad, 2007). För den utvecklingen som avses inom det området finns det få kopplingar till nyliberala planeringsinriktningar men ändå några. Medborgarnas Stockholm utgår från att Stockholm är demokratiskt och tryggt och erbjuder en samhällsservice baserad på valfrihet. Invånarna och företagen ska stå i fokus för de tjänster som staden utför. Stockholm ska också ha världens högsta medellivslängd och många äldre ska finna det naturligt att fortsätta arbeta efter pensionen. De äldre som vill bor kvar hemma men alla ska erbjudas äldreomsorg (Stockholms stad, 2007). I medborgarnas Stockholm finns också ett stort utbud av bostäder av olika upplåtelseformer men ägarlägenheter är vanliga. Ung som gammal ska kunna göra bostadskarriär i hela staden tack vare ett brett utbud av bostäder. Dittills gör sig ingen nyliberal planering lämplig för att uppnå detta. Däremot ska hela staden också erbjuda en blandning av bostäder, företag, kultur och service och det ska vara nära till grönområden och stadens vatten (Stockholms stad, 2007). Översiktsplanens nyliberala planeringsinriktningar bidrar till att skapa goda livsmiljöer genom att man som i ett led i att konkurrera med andra städer om företagsplaceringar ser till att säkerställa en god livsmiljö i staden, till exempel genom att omvandla stadens vattennära områden till bostadsområden (Stockholms stad, 2010, s. 13). Den goda livsmiljö som ska attrahera företag till staden ska erbjuda stadsmiljöer som kännetecknas av en blandning av både bostäder, arbetsplatser och möjligheter till kommersiell och offentlig service (Stockholms stad, 2010, s. 23) vilket ju resulterar i detsamma för stadens invånare. I medborgarnas Stockholm ska stadens delar också knytas samman med ett väl fungerande transportsystem och tack vare att kollektivtrafiken blir alltmer pålitlig väljer flera invånare att åka kollektivt. Den utvecklingen initieras med nyliberal planering som med offentlig-privata samarbeten avser att planera ett transportsystem som säkerställer ett gott företagarklimat samt säkerställer god rörlighet i Stockholmsregionen vilket anses vara nyckeln till hållbar tillväxt (Stockholms stad, 2010, s. 20). Att visionen förutsätter att miljöteknik i hög grad präglar transportsystemet (Stockholms stad, 2007) kan också initieras med nyliberal planering i och med att man planerar ett Stockholm som är ledande inom miljöteknik (Stockholms stad, 2010, s. 24).

Det finns få inslag i den önskvärda stadsutvecklingen som inte avses bli resultatet av nyliberal planering. För att nämna några är dessa att Stockholm ska vara en demokratiskt ordnad och trygg stad, att det mångsidiga och upplevelserika Stockholm tar till vara på människors olikheter och mångfald, att staden trots befolkningsökning inte ska utgöra en större belastning på miljön, samt att det finns ett brett utbud av bostäder (Stockholms stad, 2010). Vid vissa tillfällen bidrar den nyliberala planeringen till att dels uppfylla sitt nyliberala syfte, som att till exempel skapa en god livsmiljö som kan attrahera nya företag till Stockholm, samtidigt som det ger positiva effekter även för utvecklingen av ett ”medborgarnas Stockholm”. Det primära syftet med den nyliberala planeringen såsom den beskrivs i översiktsplanen är oftast att verka för stadens attraktionskraft, vilket också är en av de viktigaste faktorerna för att utveckla Stockholm så som föreskrivs i Vision 2030. I nästa avsnitt studeras hur nyliberal planering förenas med hållbar utveckling i Vision 2040.

5.3 Nyliberal planering i Vision 2040: Ett Stockholm för alla

Den nya visionen som idag är gällande för Stockholms stadsutveckling kallas Ett Stockholm för alla, den är antagen av kommunfullmäktige 19 oktober 2015. Trots att det inte finns någon utarbetad översiktsplan kopplad till Vision 2040 ännu gör sig nyliberala planeringstendenser påmind även i visionen. Genom att studera Vision 2040 ges en förståelse för vilken roll nyliberal planering kan ha i att bidra till en annan typ av hållbar utveckling än den som avses i Vision 2030. Sedan 2007 när vision 2030 antogs av kommunfullmäktige har det nämligen skett ett politiskt skifte i Stockholm och det nuvarande socialdemokratiska styret visar sig ge utslag i den nya visionen som beskriver en något annorlunda framtid för Stockholm. Vision 2040 är uppdelad i fyra delar vilka benämns ett Stockholm som håller samman, ett klimatsmart Stockholm, ett ekonomiskt hållbart Stockholm och ett demokratiskt hållbart Stockholm (Stockholms stad, 2015b). I samtliga delar finns spår av nyliberal planering representerat. Här följer en redogörelse för hur man avser att med nyliberal planering bidra till hållbar utveckling i enlighet med Vision 2040.

Ett Stockholm som håller samman bygger på bra skola, god välfärd och ett rikt utbud av idrott, kultur och fritid. Hela staden är levande och alla ges goda möjligheter att bo i staden. Den nyliberala planeringen gör sig påmind i att man planerar för en stad som erbjuder ett rikt kultur- och nöjesutbud samt arrangerar en mångfald av internationella evenemang. Dessutom ser man framför sig en attraktiv stad som är i ständig utveckling tack vare konstnärer, musiker och andra kreativa branscher vilket ska göra att människor från hela världen söker sig till Stockholm (Stockholms stad, 2015b). Det visar sig vara viktigt att staden lockar till sig människor utifrån och därför skapar man en stad som kan marknadsföras. Den levande staden ska erbjuda hållbara stadsmiljöer som innehåller en blandning av bostäder, parker, verksamheter och service (Stockholms stad, 2015b). Det poängteras att det i gatumiljön ska ges goda förutsättningar för service, handel och kulturutbud (Stockholms stad 2015b) vilket säkerställer företagens plats i samhället. Dock görs i visionen ingen direkt koppling mellan nyliberal planering och utvecklingen av en levande stad där alla kan bo.

Nästa del i Vision 2040 är ett klimatsmart Stockholm. Ett klimatsmart Stockholm kännetecknas av att det är enkelt att leva miljövänligt och att staden växer med människan som utgångspunkt utan att äventyra kommande generationers förutsättningar samt med respekt för naturens gränser. Detta ska möjliggöras framför allt genom smarta lösningar som är ett resultat av att *Stockholm är världsledande på att utveckla, kommersialisera och tillämpa ny energi- och miljöteknik och är en naturlig testbädd för innovationer* (Vision 2040, 13). Det ska inte bara göra Stockholm till ett internationellt föredöme utan det ska också förenkla omställningen till en cirkulär ekonomi som fokuserar på återvinning och grön energi (Stockholms stad, 2015b). Även här gäller alltså att nyliberal planering tillämpas för att göra staden konkurrenskraftig i världen men det bidrar också till en klimatomställning. Det

klimateffekt Stockholm erbjuder också klimatsmarta transporter som samtidigt bidrar till att skapa en sammanhållen kunskaps- och arbetsmarknadsregion, vilket är bra för konkurrenskraften. Man ser behovet av att planeringen samt genomförandetiderna blir snabbare för att möjliggöra infrastruktuursatsningarna (Stockholms stad, 2015b). Klimatsmart transport ska också utökas genom att använda vattenvägarna vilket ska vara attraktivt för både stockholmare och besökare. Vattnet bidrar också till att Stockholm är en av världens vackraste städer år 2040. Rena sjöar och vattendrag med god ekologisk status, god luftkvalitet tack vare minskade utsläpp och minskade bullernivåer vilket förbättrar folkhälsan och livskvaliten samt grönområden som är tillgängliga för alla stockholmare gör Stockholm till en av världens vackraste städer (Stockholms stad, 2015b). Det arbetet skapar en god livsmiljö för stadens invånare men det skapar också en god livsmiljö som kan attrahera företag att etablera sig i staden.

Just vikten av att attrahera företag till staden gör sig tydligt i visionens nästa del, ett ekonomiskt hållbart Stockholm. Ett ekonomiskt hållbart Stockholm präglas enligt Vision 2040 av ett *gynnsamt innovationsklimat som får företag och människor att blomstra* (Stockholms stad, 2015b, s. 17). Målet är att Stockholm ska attrahera både internationella entreprenörer, studenter och besökare. För att åstadkomma detta ska till att börja med unika möjligheter ges till arbete. Det sker genom att staden samarbetar nära med företag och andra aktörer för att skapa vägar in på arbetsmarknaden för nyanlända och ungdomar. Därtill ska det vara enkelt att utbilda sig i Stockholm vilket gör det lätt att byta karriär eller vidareutbilda sig. Inom varje utbildning ska företagsamhet och entreprenörskap vara ett viktigt inslag som kommer att underlätta skapandet av sociala och innovationsburna tillväxtföretag (Stockholms stad, 2015b). Stockholm kommer att vara en ledande kunskapsregion som huserar välutbildade och kreativa invånare med goda språkkunskaper och kommer dessutom vara en stad som erbjuder en unik livsmiljö, vilket ska attrahera flertalet företag att etablera sig i staden (Stockholms stad, 2015b, s. 19). En nära samverkan mellan näringsliv och internationellt högklassig forskning kommer att göra staden attraktiv för *företag och talanger i alla branscher* (Stockholms stad, 2015b). År 2040 är *Stockholm världskänt för sitt goda innovationsklimat där det är lätt att starta och driva företag* (Stockholms stad, 2015b, s. 20). För att ytterligare hjälpa företag att etablera sig i staden ska de erbjudas en effektiv och samordnad näringslivsservice. Tack vare samverkan mellan offentliga aktörer, näringsliv, akademi och ideell sektor tänker man sig att Stockholm ska ge såväl forskare som företag goda möjligheter att utveckla idéer som kan driva samhällsutvecklingen framåt (Stockholms stad, 2015b). Ytterligare en del i att skapa ett ekonomiskt hållbart Stockholm ligger i att utveckla besöksnäringen genom att erbjuda ett varierat kultur- och nöjesliv samt höja kompetensen för att genomföra internationella megaevenemang. Både stockholmare och besökare ska veta att staden erbjuder en mängd aktiviteter året runt (Stockholms stad, 2015b).

Slutligen ska Stockholm också vara demokratiskt hållbart år 2040. Det innebär att staden är fri från diskriminering och att invånarna känner sig delaktiga i stadens utveckling (Stockholms stad, 2015b). Den demokratiska mångfalden ska inte bara gagna stadens invånare utan den ska också locka internationella talanger till Stockholm vilket ska öka stadens konkurrenskraft. Därtill är det demokratiskt hållbara Stockholm också en trygg och säker stad. Ingen ska känna sig otrygg i det offentliga rummet och staden ska vara ren. En sådan utveckling ska säkerställas genom samarbete mellan staden, andra offentliga aktörer, fastighetsägare, näringslivet och stadens medborgare (Stockholms stad, 2015b). Ett demokratiskt hållbart Stockholm är vidare även en tillgänglig stad, för alla. Oavsett funktionsförmåga ska alla människor kunna ta del av stadens offentliga miljöer och kollektivtrafik och funktionsnedsatta ska vara delaktiga i samhället. Livsvillkoren alla människor emellan ska vara lika (Stockholms stad, 2015b).

Även i Vision 2040 är nyliberal planering ett vanligt förekommande inslag. Utvecklingen som avses uppnås är mer diversifierad än i Vision 2030 där stadens attraktionskraft vid så gott som alla tillfällen är det primära målet med den nyliberala planeringen. Även i Vision 2040 påpekas vikten av att stärka konkurrenskraften och säkra stadens position på den internationella arenan (Stockholms stad, 2015b) men det är inte det enda som är av vikt för stadens hållbara utveckling. Utvecklingen som avses hör dock till en stad som vill finnas med på världskartan, vilken är nyliberal. Det innebär, vilket också framhålls i visionen, att det är viktigt att samarbeta med såväl näringslivet, akademien som andra offentliga aktörer för att inte bara uppnå visionen utan också säkra en hållbar tillväxt. Nyliberal planering bidrar givetvis väl till dessa nyliberala mål. Den utveckling man avser uppnå med vision 2040 innehåller också sådant som en levande, sammanhållen stad som ger alla människor lika livsmöjligheter oavsett var i staden de bor. Det presenteras i visionen ingen nyliberal planering som syftar till att uppnå en sådan utveckling.

6. ANALYS AV NYLIBERAL PLANERING UTIFRÅN OLIKA PERSPEKTIV PÅ HÅLLBAR UTVECKLING

Resultatet av den här undersökningen visar hur nyliberal planering kan bidra till att utveckla en stad i önskvärd riktning. Det beskriver också hur vissa delar av den önskvärda utvecklingen är svårare att betrakta som ett resultat av nyliberal planering. Syftet med undersökningen är att utreda hur nyliberal planering kan förenas med hållbar utveckling. I den följande analysen kommer därför den utveckling som nyliberal planering har visat sig kunna bidra till studeras utifrån de olika perspektiven på hållbarhet för att se hur de olika perspektiven är kompatibla med nyliberal planering. Den utvecklingen som nyliberal planering visade sig vara sämre på att bidra till kommer också att jämföras med perspektiven på hållbar utveckling. Det ger en idé om hur, åtminstone i det här fallet, nyliberal planering brister i sin förmåga att förenas med hållbar utveckling.

6.1 Nyliberal planering och hållbar stadsutveckling utifrån vilket perspektiv?

I uppsatsens teoridel beskrevs vad en hållbar stad är, nämligen en stad som inte präglas av för hög konsumtion men som samtidigt kan förse invånarna med en viss levnadsstandard (Vojnovic, 2014). En sådan stad utgör enligt Vojnovic inte för stor belastning på kommande generationers möjlighet att tillgodose sina behov (Vojnovic, 2014). Frågan är här huruvida Vision 2030 respektive Vision 2040 kan liknas vid en sådan stad. I visionerna beskrivs hur man avser att Stockholm ska utvecklas och det är också tydligt att nyliberal planering bidrar till att åstadkomma åtminstone delar av den utvecklingen. Vilka perspektiv på hållbar utveckling är det som präglar den utvecklingen man strävar efter och vilken typ av stad resulterar det i?

De perspektiven på hållbar utveckling som beskrivs i den här uppsatsen är ekologisk modernisering, traditionell ekologi, miljörettsvetenskapligt perspektivet samt social hållbarhet. Om man ska göra en grov generalisering kan man säga att inom ekologisk modernisering prioriteras ekonomin, inom traditionell ekologi prioriteras miljön och naturen, inom miljörettsvetenskapligt perspektivet fokuserar man på att tillgången till naturens resurser ska vara lika för alla och inom social hållbarhet prioriteras de sociala målen. I den ultimata av världar samverkar de olika aspekterna av hållbarhet inom en stad. Det är inte eftersträvansvärt att välja antingen ekologisk eller ekonomisk respektive social hållbarhet utan de bör sammanvägas i en bra blandning som resulterar i en hållbar stad. Likt beskrivet i teorin handlar hållbar stadsutveckling dock om att göra avvägningar mellan olika

hållbarhetsaspekter, ekonomiska, ekologiska likväl som sociala för att i slutändan förhoppningsvis lyckas tillgodose behoven inom samtliga områden (Campbell, 1996). Det indikerar att samtliga perspektiv lär finnas representerade i Vision 2030 och Vision 2040, dock av olika grad och olika omfattning, beroende på vilka avvägningar som görs. De avvägningar som görs bidrar till resultatet för vilken typ av stad man lyckas generera.

I Vision 2030 ligger det särskilt fokus på tillväxt. Tillväxt är det uppenbara målet med den mesta av utvecklingen som avses i visionen. Att locka företag, besökare och studerande är viktigt, företagarklimatet ska vara gott och företagen förses med kompetent arbetskraft tack vara den höga utbildningsnivån (Stockholm stad, 2010, s. 15). Tillväxtmålet anpassas till den nyliberala kontexten i och med detta, tillväxt är ett resultat av att man lyckas attrahera det rörliga kapitalet. För att anpassa sig desto mer till den nyliberala kontexten gäller för staden att vara entreprenörmässig, vilket den också beskrivs som i Vision 2030, privat-offentliga samarbeten är vanligt förekommande och planeringen är flexibel inför möjliga företagsetableringar (Stockholms stad, 2007). En utveckling präglad av tillväxt beskrivs inom ekologisk modernisering. Inom ekologisk modernisering är man "för tillväxt" och positiva miljöeffekter kommer på köpet i och med att energi- och kapitalintensiva industrier omvandlas till service- och kunskapsindustrier (Murphy, 2000). Den kreativa klassen, vilken är en högst prioriterad grupp att attrahera till Stockholm 2030, arbetar främst inom service- och kunskapsindustrier och kan fungera som motorn för en makroekonomisk strukturomvandling. Att attrahera den kreativa klassen är dock förenat med att skapa särskilda bostadsområden samt att förse med goda möjligheter för rekreation och konsumtion. Det kan utgöra en utmaning för den sociala hållbarheten i staden när vissa bostadsområden anpassas särskilt för vissa medborgargrupper. Samtidigt, om de goda möjligheterna för rekreation och konsumtion kommer alla medborgare till nytta, kan en större kreativ klass bidra till att förbättra tillgängligheten till service i staden, vilket också är en viktig del av social hållbarhet. Tillgång till lokal service kan dessutom förbättra medborgarnas möjlighet att leva mer resurssnålt i och med att nödvändiga resor kan bli färre eller kortare (Tunström, et al., 2015). Det ska dock påminnas om att den kreativa klassen attraheras med särskilda bostadsområden och de service- och rekreationsmöjligheter de erbjuds är inte omöjligt förlagda till dessa områden. I slutändan ges alltså det ökade utbudet av konsumtions- och rekreationsmöjligheter inget utfall för den sociala hållbarheten om det inte erbjuds med en samtidig strävan efter att staden blir mer sammanhållen och jämlik, vilket inte är en nyliberal planeringsinriktning. Åter till ekologisk modernisering, som ju också innefattar att en miljöomställning kan göras med hjälp av ekonomiska incitament. I Vision 2030 framhålls att Stockholm ska präglas av en innovativ miljö som hjälper företagen att driva samhällsutvecklingen framåt och att innovationsrikedomen ska bidra till att skapa en hållbar stad som är fossilbränslefri år 2050. Det uppvisar en tydlig riktning mot ekologisk modernisering att man avser att med hjälp av innovationer säkerställa att Stockholm inte ökar sin belastning på miljön trots en ökande befolkning.

Som en del i att växa och attrahera nya företag samt besökare framhävs i båda visionerna också vikten av att säkerställa en god livsmiljö. En sådan målsättning beskrivs närmast som social hållbarhet men här är det slutgiltiga målet inte bara en god livsmiljö, det är också att växa ekonomiskt. Oavsett vilket det slutliga målet är bidrar nyliberal planering på så sätt till att stärka delar av den sociala hållbarheten, såsom servicetillgängligheten. I och med att målsättningen i slutändan inte är att stärka den sociala hållbarheten tenderar dock vissa bitar inom området för social hållbarhet att falla bort. Det är till exempel svårt att bidra till en utjämning av socioekonomiska skillnader när det primära målet är att skapa en god stad för att locka de resursstarka entreprenörerna. Ett flertal av de aspekter som framhävdes som viktiga i Vision 2030 men som inte gick att koppla till nyliberal planering berör just social hållbarhet. Exempelvis demokrati och trygghet som är nära kopplat till social hållbarhet är svårt att

säkerställa med nyliberal planering. Detta stämmer också väl överrens med Loits slutsatser, att de sociala målen förlorar mycket av sin betydelse när de är avhängiga nyliberal planering (Loit, 2014).

Traditionell ekologi gör sig inte påtalande synligt i vision 2030. Man avser att förse staden med parker och naturområden vilket skulle kunna kopplas till traditionell ekologi i och med att det handlar om ett omhändertagande av ekosystemtjänster men även här är det primära målet att öka attraktionskraften och därmed även tillväxten. Egentligen utgör syftet för att man värnar om parker och naturområden inte något problem dock, den nyliberala planeringen lyckas ändå bidra till att ekosystemtjänster tas i beaktning inom utvecklingen. Perspektivet traditionell ekologi som helhet, som motsätter sig ekonomisk tillväxt står dock i skarp kontrast till den utveckling man vill uppnå i Vision 2030. Tillväxtnormen är påtaglig i Vision 2030 och det är inte tal om att begränsa människans ekonomiska aktivitet till förmån för naturen. Närmare förknippat med ekologisk modernisering är miljöarbetet i visionen ett resultat av tekniska innovationer som accelereras med ekonomiska incitament.

I Vision 2040 ser den avsedda utvecklingen något annorlunda ut. Här är man uttalat mer mån om den sociala hållbarheten men det är fortfarande av vikt att vara en konkurrenskraftig stad på den internationella scenen. Kopplingen mellan nyliberal planering och utvecklingen av en levande stad är ovidkommande men den utvecklingen man vill uppnå med nyliberal planering motsätter sig inte den socialt hållbara utvecklingen lika tydligt som i Vision 2030. Det primära målet är inte att attrahera företag till staden eller att vara marknadsvänlig även om det fortfarande är en viktig del av utvecklingen.

I Vision 2040 har man lyckats bredda arbetet med social hållbarhet och hittat sätt att göra det till en konkurrensfördel. Utvecklingen av staden innefattar att stadens mångfald tas till vara på, likväl som språkkunskaper och att man använder detta för att attrahera internationella talanger och företag. Mångfald påtalas inom perspektivet för social hållbarhet som något som bör uppnås inom varje stadsdel och i hela staden, man använder då begreppet social blandning vilket innebär att olika inkomst- eller sociala grupper lever tillsammans i staden och har samma tillgång till service, bostäder och arbete (Tunström, et al., 2015). Att stärka mångfalden genom att motivera det som en ekonomisk faktor, något som kan attrahera företag till staden, ger arbetet större värde. Detta tyder på att den ekonomiska aspekten av hållbar utveckling många gånger är den viktigaste och att man måste hitta ekonomiska incitament för att upplyfta övriga aspekter av hållbar utveckling, likt inom perspektivet ekologisk modernisering.

När utvecklingen av ett klimatsmart Stockholm beskrivs i Vision 2040 ligger vikten på att staden ska växa med människan som utgångspunkt och med respekt för naturens gränser. Att växa med människan som utgångspunkt är den totala motsatsen till det ekocentriska förhållningssättet som föreskrivs inom traditionell ekologi. Återigen gör sig vikten av ekonomisk tillväxt alltså påmint, samtidigt som det medvetandegörs att naturen sätter gränser för tillväxten. Lösningen på den nödvändiga klimatomställningen är enligt Vision 2040 att man ska bli världsledande inom miljöteknikinnovationer, med andra ord präglar ekologisk modernisering synen på hur stadsutvecklingen ska utformas. Klimatomställningen ska fungera som en konkurrensfördel för staden och göra Stockholm attraktivt för omvärlden. Det ska dels göra staden till ett föredöme och det ska också locka kreativa människor i branschen till staden. I och med att man ger klimatomställningen status som något som verkar för stadens konkurrensställning skulle man kunna anse att klimatarbetet är en nyliberal planeringsåtgärd och således också att nyliberal planering kan bidra till en hållbar utveckling i enlighet med hur det beskrivs inom ekologisk modernisering. Sådillvida att man förhåller sig till ekonomisk tillväxt som något som är förenligt med hållbar utveckling kan nyliberal planering alltså bidra till god utveckling inom miljöområdet. Om man däremot anser att människan inte bör ha större påverkan på ekosystemet än nödvändigt är kopplingen till nyliberal planering inte lika

synlig. I Vision 2040 framhåller man vikten av att arbeta med stadens ekosystemtjänster för att försäkra medborgarna om en god livskvalitet. Det handlar i visionen i så fall om att förse stadens medborgare med rena sjöar och vattendrag, god luftkvalitet med hjälp av att utsläppen minskar och att tillgängliggöra grönområden för alla stockholmare men arbetet handlar inte bara om att göra staden trivsamt för sina invånare utan det är också ett arbete som ska bidra till att staden attraherar flera företagsetableringar och med det växer ekonomiskt.

Ett perspektiv vars frånvaro gjort sig särskilt påtagligt i båda visionerna är miljörettsvetarsperspektivet. Från ett miljörettsvetarsperspektiv framhåller man bland annat vikten av att jordens resurser delas lika mellan människor både inom en stad såväl som i hela världen. Sättet att sträva efter att locka mer och mer kapital till Stockholm bidrar inte till en rättvis fördelning av resurser i världen. Kapital kan förvisso utgöras av investeringar som används till att skapa innovativa lösningar som kan minska resursanvändningen men liksom Vojnovic påpekar är det trots allt i de mest framgångsrika länder och städer konsumtionen är som högst (Vojnovic, 2014). Man anser för att skapa en god livsmiljö att det är viktigt att bereda plats för konsumtion vilket inte är förenligt med att bidra till en rättvisare fördelning av jordens resurser. Samtidigt handlar miljörettsvetarsperspektivet också om rättvisa även på den lokala nivån, inom en stad. I vision 2040 är det viktigt att Stockholm blir en stad som kan garantera lika livsvillkor för alla människor i staden men det är inte förknippat bara till frågor om miljö, snarare om flertalet sociala aspekter. Liksom miljörettsvetarsperspektivet handlar även social hållbarhet om rättvis fördelning av resurser till vilka också kan räknas service, rekreations- och konsumtionsmöjligheter, utbildning och arbete. På så vis kan social hållbarhet stå i konflikt med miljörettsvetarsperspektivet när man både vill förse alla medborgare i den egna staden med lika möjligheter samtidigt som den totala konsumtionen bör minska för att skapa en mer rättvis resursfördelning i världen. Med den nyliberala planeringen har man funnit vissa möjligheter att bidra till den sociala hållbarheten men att alltid konkurrera om mest tillväxt med andra städer i världen rimmar dåligt med miljörettsvetarsperspektivet. Att konkurrera om att ha minst miljöpåverkan i världen vore en sak, vilket man på ett vis önskar i vision 2040 i och med att man vill vara ett föredöme inom miljöteknik och hållbart boende men tanken förutsätter här att det samtidigt bringar ekonomisk tillväxt.

6.2 Avslutande reflektion: en helomfattande hållbar stadsutveckling med nyliberal planering?

En befogad slutsats är att nyliberal planering är förenlig med hållbar utveckling såtillvida att det bidrar till ekonomisk tillväxt alternativt förstärker stadens attraktionskraft vilket i slutändan även det stärker stadens ekonomi. Ekologisk modernisering är ett tillväxtorienterat hållbarhetsperspektiv, traditionell ekologi och social hållbarhet kan verka stärkande för attraktionskraften. Miljörettsvetarsperspektivet är på lokal nivå samstämmigt med social hållbarhet men miljörettsvisa på global nivå är ett i princip omöjligt åtagande för en högkonsumerande stad som avser att även fortsättningsvis växa. Inom perspektivet ekologisk modernisering anser man att det är möjligt att en stad växer och samtidigt minskar sin negativa miljöpåverkan. Det perspektivet är mest förenligt med nyliberal planering men möjligheten att utifrån det perspektivet, utan inslag av de andra perspektiven på hållbar utveckling, skapa en hållbar stad bör rimligen ifrågasättas. Vojnovics beskrivning av en stad som tillgodoser dagens behov utan att äventyra framtida generationers möjlighet att tillgodoses sina bygger på en rättvisare förhållning till hur man bör fördela jordens resurser samt att en god levnadsstandard är en viktig faktor för huruvida en stad kan anses vara hållbar (Vojnovic, 2014). Att skapa en stad som är hållbar "inom staden" skiljer sig från att skapa en stad som är hållbar på ett globalt plan. Det går förvisso, med ett synsätt förenligt med ekologisk modernisering, att skapa innovativa genvägar som möjliggör fortsatt konsumtion men liksom kritiken mot perspektivet framhåller kvarstår den orättvisa fördelningen av vilka som ges

möjlighet att konsumera (Tunström et al., 2015). En god levnadsstandard kräver förvisso en viss mängd konsumtion eller en viss ekonomisk standard men de nödvändigaste behoven är i Stockholm likt många andra västerländska städer tillgodosedda sedan länge. Hur fördelningen av den levnadsstandarden som man har uppnått i dessa städer ser ut är dock diskutabelt framför allt ur ett socialt hållbarhetsperspektiv. Att nyliberal planering i stort sett bara har förmåga att bidra till utveckling som utmynnar i ekonomisk tillväxt gör det svårt att säga att utvecklingen som genereras är hållbar. Fler faktorer än den ekonomiska utvecklingen behöver tillgodoses inom hållbar utveckling och även om det visat sig gå att hitta sätt att skapa ekonomiska incitament för att arbeta med ekologisk eller social hållbarhet är det på andra håll ganska långsökt att göra en koppling till ekonomisk tillväxt. Trygghet eller demokrati som är viktiga värden inom social hållbarhet är några exempel.

Nyliberal planering är en vanligt förekommande planeringsinriktning i Stockholms översiktsplan och visionsdokument och frågan är, om inte nyliberal planering har kapacitet att på egen hand utmynna i en hållbar stadsutveckling, vilken planering det är som behövs istället. Den frågan besvaras inte i den här uppsatsen men undersökningen som har gjorts här tyder på att något mer än nyliberal planering behövs. Med bara nyliberal planering hamnar en genomgående hållbar stadsutveckling på efterslänt. Dock är det också tydligt att Stockholm, likt andra städer idag är en del av en nyliberal världsordning. Även om visionerna som är färgade av olika politiska styrelseskick ger mer eller mindre uttryck för den nyliberala agendan är nyliberalismen ett faktum som är nödvändigt att förhålla sig till. Därför krävs för att möjliggöra en hållbar stadsutveckling en planering som går att förena med nyliberala intressen. Den politiska viljan att ge vika för vissa nyliberala intressen och istället prioritera en hållbar stadsutveckling är avgörande för hur samspelet mellan nyliberalism och hållbar stadsutveckling ska utformas. Det gör sig tydligt i skillnaden mellan Vision 2030 respektive Vision 2040. Utan att för den sakens skull helt bortse från nyliberala intressen målar man i Vision 2040 upp en annan målbild för Stockholm, en stad som är mer hållbar framför allt ur ett socialt hållbarhetsperspektiv medan Vision 2030 inte ägnar lika mycket resurser åt sådant. Att det har skett ett politiskt skifte mellan det att Vision 2030 och Vision 2040 utfärdades har onekligen inverkan på vilket utrymme hållbarhetsfrågor ges i förhållande till att nyliberala intressen tillgodoses men det är inte omöjligt att förändringen också är en följd av att insikten om hur pass viktigt det är att prioritera en hållbar stadsutveckling har förstärkts. Kanske tyder utvecklingen på att nyliberala intressen i framtiden får ge vika för att en ny typ av hållbarhetsplanering ges allt större utrymme. En ny ekologisk världssyn som prioriterar hållbarhet främst verkar dock, i och med att nyliberalism är så pass invävt i sociala relationer mellan städer i världen, ligga långt fram i tiden. Till dess att en sådan omvandling eventuellt äger rum är verkligheten att ambitionerna om en hållbar stadsutveckling måste samspela med nyliberala intressen när framtidens städer planeras. Om nyliberal planering har kapaciteten att möta de utmaningar som världens städer står inför och samtidigt generera en hållbar stadsutveckling återstår att se.

7. Slutsats

Nyliberal planering förenas främst med hållbar utveckling om det samtidigt säkerställer ekonomisk tillväxt alternativt stärker stadens ökade attraktionskraft. Hållbar utveckling tolkas och förstås olika inom olika perspektiv på hållbar utveckling. De olika perspektiven är i olika grad samstämmiga med ekonomisk tillväxt vilket påverkar huruvida perspektiven kan förenas med nyliberal planering. Ekologisk modernisering är ett tillväxtbejakande perspektiv och det perspektiv som närmast går att förena med nyliberal planering. Hållbar utveckling som det beskrivs inom traditionell ekologi och social hållbarhet kan genereras med nyliberal planering såtillvida att det samtidigt stärker stadens attraktionskraft alternativt bidrar till ekonomisk

tillväxt. Miljörättviseperspektivet är på en lokal nivå samstämmigt med social hållbarhet men på en global nivå är det svårt att förena nyliberal planering med miljörättviseperspektivet i och med att tillväxtorienteringen motverkar en mer rättvis fördelning av resurser i världen. Kapaciteten hos de olika perspektiven att utmynna i en hållbar stadsutveckling skiljer sig åt och svårigheterna med att förena nyliberal planering med vissa av perspektiven utgör ett hinder för en helomfattande hållbar stadsutveckling. Det beror på att en sammanvägning mellan både ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet är nödvändig för att planera en alltigenom hållbar stad.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Baeten, G (2012) Neoliberal Planning: Does It Really Exist? Ingår i: *Contradictions of Neoliberal Planning: cities, policies and politics*, Tasan-Tok, T. & Baeten, G. (red.), London, Springer Science, s. 205-211.
- Brenner, N & Theodore, N (2002) Cities and the Geographies of “Actually Existing Neoliberalism”. *Antipode* (34) (3), s. 349-379.
- Campbell, S. (1996) Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development. *Journal of the American Planning Association* (62) (3), s. 296-312
- Cervantes, J. (2013) Ideology, Neoliberalism and Sustainable Development. *Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography*, (7) (2), s. 25-34
- Jacob, M. (1994) Sustainable development and deep ecology: An analysis of competing traditions. *Environmental Management* (18) (4), s. 477-488
- Johannessen, A. & Tufte, P. A. (2003) *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber
- Larsen, A. K. (2009) *Metod helt enkelt*. Malmö: Gleerup
- Loit, J. (2014) En stad i världsklass – hur och för vem? En studie om Stockholms sociala stadsplanering, Uppsala universitet, Institutet för bostads- och urbanforskning (IBF)
- Murphy, J. (2000) Ecological Modernisation, *Geoforum* (31) (1), s. 1-8.
- Peck, J. & Tickell, A. (2002) Neoliberalizing Space. *Antipode* (34) (3), s. 380-404.
- Sager, T. (2011) Neo-liberal urban planning policies: A literature survey 1990-2010. *Progress in Planning*. (76) (4), s. 147-199.
- Stockholms stad (2007) Vision 2030: Ett Stockholm i världsklass
- Stockholms stad (2010) Stockholms översiktsplan Promenadstaden
- Stockholms stad (2015b) Vision 2040: Ett Stockholm för alla
- Tasan-Tok (2012) Introduction: Contradictions of Neoliberal Urban Planning Ingår i: *Contradictions of Neoliberal Planning: cities, policies and politics*, Tasan-Tok, T. & Baeten, G. (red.), London, Springer Science, s. 1-19.
- Tunström, M., Gunnarsson-Östling U., Bradley K. (2015) *Socioekologisk stadsutveckling – begrepp och lokal praktik*. Stockholm: Arkitektur
- Vojnovic, I. (2014) Urban Sustainability: Research, politics, policy and practice. *Cities*, (41), s. 30-44

Wheeler M, S (2013) *Planning for Sustainability Creating livable, equitable and ecological communities*, 2nd ed. New York: Routledge

Internet

Stockholms stad (2015a) "Miljöhuvudstad 2010"

<http://www.stockholm.se/OmStockholm/Stadens-klimat-och-miljoarbete/Miljohuvudstad-2010/> [uppdaterad 26 november 2015, hämtad 30 maj 2016]

Stockholms stad (2015c) "Vår Vision"

<http://www.stockholm.se/OmStockholm/Vision/> [uppdaterad 3 december 2015, hämtad 30 maj 2016]

Stockholms stad (2016) "Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm"

<http://www.stockholm.se/OmStockholm/Forvaltningar-och-bolag/Stadsledningskontoret-/Kommissionen-for-ett-socialt-hallbart-Stockholm/> [uppdaterad 23 februari 2016, hämtad 30 maj 2016]

UNFPA (2016) "Urbanization"

<http://www.unfpa.org/urbanization> [hämtad 19 maj 2016]